

VIATA BUCOVINEANĂ ÎN RÎMNICU-VÎLCEA POSTBELIC (I)

După dictatul de la Viena din 1940, care a rupt din trupul țării nu doar Basarabia, dar și nordul Bucovinei și Ținutul Herței, mulți români din teritoriile ocupate au fugit din fața hordelor bolșevice invadatoare și au căutat refugiu în orașele și satele din Oltenia subcarpatică, ba chiar la Craiova, Sibiu sau Caransebeș, cât mai departe de granița nesigură de nord-est. În vara lui 1941, unii dintre ei s-au reîntors în teritoriile recucerite de ostașii români, dar numai pînă în februarie-martie 1944, cînd armata sovietică a declanșat o puternică ofensivă, revenind definitiv în granițele pierdute. La 29 martie era deja ocupat orașul Cernăuți, iar trupele sovietice avansate ajunseseră pe pantele estice ale Carpaților.

Așa a început marele exod al populației și instituțiilor române din Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herței către tărîmurile salvatoare din interiorul țării. România a pierdut o suprafață de 50.762 km², adică 20,5% din terenurile agricole ale țării, și 3.776.309 locuitori, dintre care 53,49% români, 10,34% ruși, 15,30% ucraineni și ruteni, 7,27% evrei, 4,91% bulgari, 3,31% germani, 5,12% diverși¹. În acest al doilea refugiu (1944) se dă informativ numărul de 700.000 de oameni plecați din locurile lor de baștină². Nu există date exacte despre numărul bucovinenilor și basarabenilor refugiați în Vîlcea, iar estimările oscilează între 10.000 și 70.000 de oameni (ultimul număr prea exagerat, credem), dintre care circa 900-1.000 de preoți. Doar vreo 200 dintre ei și-au găsit biserici în care să slujească în cuprinsul Mitropoliei Olteniei. Cert este că astăzi au mai rămas doar puțin peste 300 de persoane venite în 1940-1944, în majoritate covîrșitoare urmași, care locuiesc încă în județul Vîlcea și care și-au depus dosarele pentru a fi despăgubite³.

Sînt mai multe instituțiile culturale importante ale Cernăuțiului evacuate la Rm. Vîlcea și în împrejurimi. Muzeul Bucovinei (sau *Landesmuseum* – Muzeul Țării), de exemplu, ajunge în primăvara lui 1944 la Rm. Vîlcea, împreună cu alte bunuri culturale și bisericuști bucovinene. A venit și directorul Nicolae Grămadă, istoric, care va sta aici vreo doi ani. Muzeul va fi mutat în 1947 la Muzeul din Suceava, numindu-se inițial Muzeul Regional al Bucovinei, denumire schimbată în 1951 în Muzeul Raional Suceava.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuți se va refugia și ea la Rm. Vîlcea în martie 1944, de unde va fi mutată la începutul lunii aprilie 1945 la Suceava. Deși a funcționat într-un spațiu nepotrivit, „a creat condiții de activitate cît se poate de normale, acordînd chiar și un titlu de doctor fostului student eminent de la Chișinău, preotul Paul Mihail”⁴, care slujea la Biserica „Bunavestire” din Rm. Vîlcea. Împreună cu Facultatea au venit și profesorii ei:

Alexandru (Alec) Ieșan (1883-1965), profesor de Filozofie și Pedagogie, decan și senator al Universității din Cernăuți. După mutarea Facultății de Teologie la Suceava, nu va merge cu aceasta, ci se va stabili la Sibiu⁵.

Eusebiu Saghin, secretarul Facultății de Teologie din Cernăuți, care a cîntat ca tenor în mai multe spectacole ale Societății „Armonia”, ca, de exemplu, în marele Concert Arborosean din 10 decembrie 1942 pe scena Teatrului Național din Cernăuți.

Orest Bucevschi (1897, Păltinoasa – 1992, București), profesor de Teologie morală la Facultatea de Teologie din Cernăuți, al cărei prodecan va fi între 1941-1945. Ajunge împreună cu Leca Morariu la Rm. Vîlcea în 26 martie 1944. Între 1948-1962 va fi profesor la Facultatea de Teologie din București, unde se stabilește definitiv.

Constantin N. Tomescu (1890, Constanța – 1983, București), profesor de Istoria Bisericii Române, inclusiv în perioada refugiului de la Rm. Vîlcea și Suceava. Secretar general al Bisericii din Basarabia, redactor și colaborator la diverse reviste, autor al unor studii și articole cu caracter istoric sau teologic-misionar. Va edita un număr din revista „Deșteptarea” la Rm. Vîlcea.

Milan Pavel Șesan (1910, Cernăuți – 1981, Sibiu), fiul canonistului Valerian Șesan. Doctor în istorie și teologie, a fost profesor de Istoria Bisericii Universale, inclusiv în perioada refugiului Facultății la Rm. Vîlcea și Suceava. Din 1952 pînă la pensionare a predat la Institutul Teologic Universitar din Sibiu. A publicat peste o mie de studii și articole cu caracter istoric.

Simeon Reli, adus profesor de Leca Morariu și Vasile Loichiță, a fost chiar și decan vreo doi ani la Facultatea de Teologie din Cernăuți

Vasile Loichiță (1881, Jebel-Timiș – 1958, Timișoara), profesor de Dogmatică, decan în 1941-1944. În refugiu la Rm. Vlcea pînă în primăvara lui 1945, cînd facultatea se mută la Suceava. Redactor la „Foaia Diecezană” din Caransebeș și la revista „Făclia”. A publicat lucrări de istorie și critică literară, poezii.

Alexandru Ciurea (n.1912, Tătăreni-Vaslui), profesor de Istoria Bisericii Ortodoxe Române la Facultatea de Teologie din Cernăuți, pe care o urmează și în refugiul acesteia la Rm. Vlcea și Suceava, apoi la Institutul Teologic Universitar din București.

Valeriu Iordăchescu (1885, Sodomeni-Iași – 1975, București), frate cu Cicerone Iordăchescu, profesor de Teologie morală la Facultatea de Teologie din Chișinău, apoi la cea din Cernăuți (din 1941), pe care o va urma și în refugiul de la Rm. Vlcea (1944-1945) și apoi Suceava (1945-1947), de unde se va pensiona. Între 1951 și 1960, preot la Biserica „Belvedere” din București. A scris și a publicat puțin.

Cicerone Iordăchescu (1892, Litca-Miclăușeni – 1966, Iași), frate cu Valeriu Iordăchescu, profesor de Istoria Bisericii vechi și Patrologie la Facultatea de Teologie din Chișinău, apoi la cea din Cernăuți (din 1941), pe care o va urma în lungul ei refugiu de la Rm. Vlcea și Suceava, de unde se va pensiona în 1947. Decan în perioada 1945-1946. A publicat studii de filozofie creștină și patrologie, a tradus din Sfinții Părinți.

Nicolae Popescu-Prahova, pe numele de botez Ionescu Nicolae (n. 1886, Tătărani-Prahova – m. 1945, București). Profesor controversat de Drept Bisericesc la Facultatea de Teologie din Chișinău, iar din 1941 la cea din Cernăuți. Între 1944-1945, secretar general la Ministerul Cultelor.

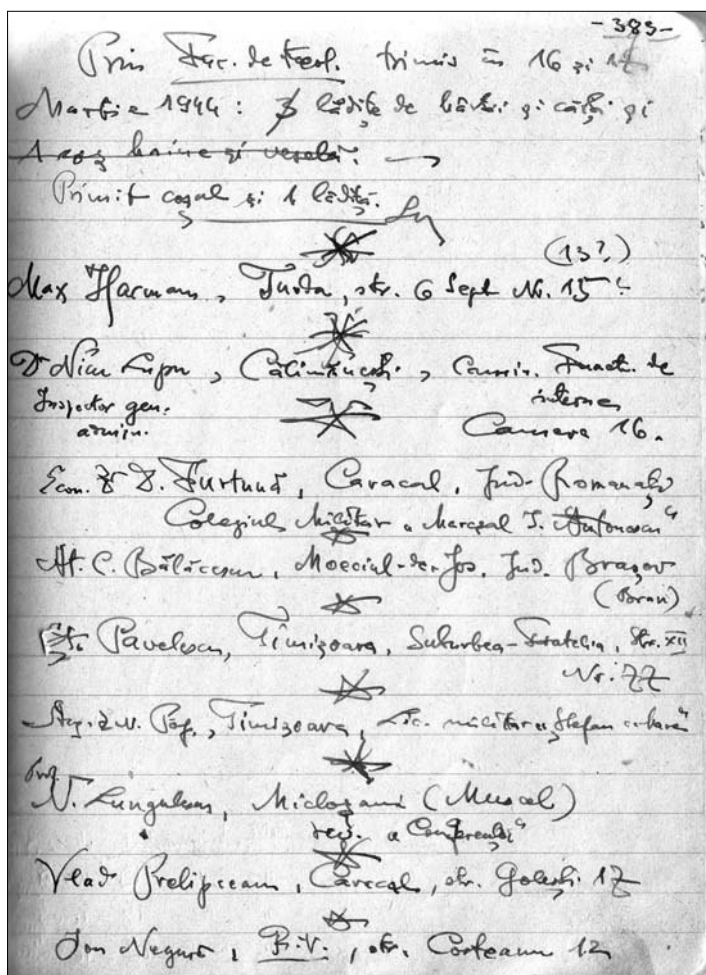
Traian Prodan, refugiat cu soția, lucra la biblioteca Facultății de Teologie, evacuată și ea la Rm. Vlcea. Din 1947 pînă în 1979 va fi directorul-bibliotecar al Bibliotecii Institutului de Medicină și Farmacie din București (actuala Universitate „Carol Davilla”).

Din 1944 pînă în 1945 s-a aflat la Rm. Vlcea și Curtea de Apel din Suceava, care, prin Decretul-lege pentru modificarea unor dispoziții din Legea de organizare judecătorească din 22 septembrie 1940, dat ca urmare a efectelor administrative create de ocuparea de către sovietici a Bucovinei de Nord și Basarabiei în urma ultimatumului din 28 iunie 1940, înglobase și fosta Curte de Apel de la Cernăuți, evacuată.

Se pare că la Rm. Vlcea au fost evacuate temporar,

după 1944, și alte instituții, precum Facultatea Politehnică sau Teatrul Național din Iași.

La Mănăstirea Turnu și la Mănăstirea Cozia au fost depozitate o parte din bunurile și odoarele Mitropoliei Basarabiei⁶, la Mănăstirea Turnu fiind adusă și relicva Sf. erou și martir Ioan cel Nou de la Suceava⁷, păzită de părintele Ioachim Sofițchi, licențiat al Facultății de Teologie din Cernăuți. Conform celor notate de același Leca Morariu în *Jurnalul* său, bunuri ale Mitropoliei din Iași, ca și ale unor mănăstiri din nord-estul țării s-ar fi pus la adăpost la Mănăstirea Govora.

O parte dintre intelectualii de marcă din Cernăuți se stabilesc în Rm. Vlcea, liniștitul orașel de la poalele Capelei, alții se duc în satele din împrejurimi, la Govora, Călimănești și Drăgășani sau chiar mai departe, în adîncul munților, la Brezoi, pe Valea Lotrului. Unul dintre primii care vine este istoricul literar, folcloristul, publicistul și scriitorul Leca (Alexandru) Morariu, cunoscut profesor la Universitatea din Cernăuți, aceeași la care învățase și Mihai Eminescu. Era însoțit de soția sa Octavia Lupu. Îi urmează la scurt timp și fostul său student și discipol în studierea istro-românei, Traian Cantemir.

Născut la 13/25 iulie 1888 la Cernăuți, Leca

Morariu a studiat literatura și filozofia la Cernăuți, între 1906-1911. După ce își ia doctoratul în filologie în 1921, la Cluj, cu teza *Morfologia verbului predicativ român*, se reîntoarce la Universitatea din Cernăuți, ca profesor la catedra de literatură modernă și folclor (1922-1940), fiind numit în două rânduri (1936-1937 și 1937-1938) decan al Facultății de Litere și Filozofie. Spirit complex și dornic să se afirme în cât mai multe domenii, nu se sfiește să se înscrie la recent înființatul Conservator de Muzică din Cernăuți, deși era deja cadru didactic universitar. Aici va învăța să cînte la violoncel, fără să știe că acest lucru îi va fi de mare folos în împrejurările vitrege ale exilului său din anii '50-'60, la Rm. Vlcea, când va fi nevoit să se întrețină învățînd elevii de la Școala de Muzică să cînte la acest instrument⁸.

Rm. Vlcea nu era însă, după război, decît o reședință de raion cu nici 20.000 de locuitori, față de cei 400.000 ai Cernăuțiului, fără învățămînt superior care să pună la lucru energiile unor profesori sau tineri studenți, fără teatru sau orchestră simfonică, fără reviste literare sau ziare care să facă cunoscute ideile ori creațiile intelectualilor locali sau venetici. De aceea, încercarea de a reconstrui aici o parte din climatul literar-artistic și universitar pe care fusese nevoit să-l părăsească în graba refugiului se va dovedi aproape imposibilă. Catedra de literatură modernă și folclor a Facultății din Cernăuți, mutată pentru scurt timp în orașul de pe Olt, va fi desființată în 1944, și tot atunci apar ultimele numere ale revistelor „Făt

Frumos”⁹ și „Fond și formă”¹⁰, scrise aproape în întregime de Leca Morariu.

Astfel, fostul președinte al Societății „Armonia” și director al Teatrului Național din Cernăuți din anii 1933-1935 a trebuit să se mulțumească doar cu postul de animator cultural, e drept, unul extrem de activ, fiind sprijinit cu devoțiune de soția sa, Octavia Lupu pe numele său de fată. Aceasta avea, ca și soțul său, o dublă pregătire: una umanistă, urmase literele și filozofia la Cernăuți, dar și muzicală, studiasse la Viena, unde, în 1932, fusese chiar laureată a unui concurs muzical internațional. Cei doi nu vor activa doar ca profesori – de violoncel și, respectiv, pian – la Școala de Muzică din Rm. Vlcea, ci vor organiza și vor conduce prima orchestră semi-simfonică din oraș, o formație camerală a Sindicatului Învățămînt, vor urca ei înșiși pe scenă ca interpreți și vor ține prelegeri, urmate de audiții muzicale, pentru elevi și tineri¹¹.

Despre toate aceste tribulații zilnice ale distinsului intelectual bucovinean la Rm. Vlcea vom afla din „Jurnalul” pe care acesta l-a ținut în mod regulat vreme de aproape două decenii, între 1944-1963, jurnal aflat în curs de tipărire, sub îngrijirea cercetătorului ieșean Liviu Papuc și a subsemnatului. Jurnalul, scrupulos ținut de Leca Morariu, constituie o sursă de informații și date deosebit de prețioase nu doar pentru cunoașterea vieții refugiaților în noua lor așezare de adopție, ci și pentru activitățile culturale desfășurate de aceștia împreună cu localnicii.

Note:

1 Dinu C. Giurescu, *Cine poartă răspunderea?*, în „Magazin istoric”, nr. 7, iulie 1998, p. 7.

2 Cf. Eugen Holban, *12 septembrie 1944 – Semnarea Convenției de armistițiu cu URSS. Cum au fost salvați de la „repatrierea” în URSS mii de basarabeni refugiați în România*. Scrisoare din Paris, în „Literatura și arta” (Chișinău), nr. 20 (2856), 18 mai 2000, p. 3.

3 Alina State, *Moldovenii deportați de sovietici vor despăgubiri*, în „Gazeta de Sud” (Craiova), an. 12, nr. 3832, 20 septembrie 2007, p. 5.

4 Mihai Vizitiu, Virginia Popa, *Istoria învățămîntului teologic superior din Moldova și Bucovina*, Ed. Trinitas, Iași, 2007, p. 111.

5 Multe din datele biografice ale intelectualilor bucovineni sînt preluate din *Enciclopedia Bucovinei* de Emil Satco, vol. I-II, Princeps Edit, Iași, 2004.

6 Lista completă a bunurilor Arhiepiscopiei Chișinăului, ale altor mănăstiri și biserici basarabene evacuate în Vlcea și în întreaga Oltenie, la Iulia Chifu, Vlad Cubreacov, Mihai Potoroaca, *Dreptul de proprietate al Mitropoliei Basarabiei și restituirea averilor bisericesti*, Ed. Alfa și Omega, Chișinău, 2004, apud www.mitropoliabasarabiei.ro/acte_doveditoare.html. La mănăstirea Turnu s-ar fi aflat evacuată și „mobila mitropoliei Cernăuți”, potrivit însemnărilor de jurnal ale lui Leca Morariu, din 4 iulie 1944, reproduse în Leca Morariu, *Pe urmele lui Ion Creangă și Drumuri oltene*, ediție îngrijită și cuvînt înainte de Liviu Papuc, Ed. Timpul, Iași, 2004, p. 171.

7 Leca Morariu, *Pe urmele lui Creangă și Drumuri oltene*, Ediție îngrijită și cuvînt înainte de Liviu Papuc, Ed. Timpul, Iași, 2004, p. 171.

8 Date preluate din Liviu Papuc, *Leca Morariu. Studiu monografic*, Ed. Timpul, Iași, 2004.

9 „Făt-Frumos”, revistă de literatură și folclor, la care redactor și editor este Leca Morariu, iar din 1930 și director. A apărut la Suceava (ian.-febr. 1926 – sept.-dec. 1933), Cernăuți (ian.-febr. 1934 – mai.-iun. 1940; iul.-aug. 1941 – iun. 1944) și Rm. Vlcea (iul. – dec. 1944).

10 „Fond și formă”, revistă scoasă de Leca Morariu, din care au apărut numai două numere, primul la Cernăuți (1938), ultimul la Rm. Vlcea (1944). Avea ca subtitlu: „Critică generală și specială. Specificul și pitorescul limbii”.

11 Constantin Poenaru, *Intelectuali bucovineni la Rm. Vlcea: Leca Morariu și soția sa Octavia*, în „Info-Puls” (Rm. Vlcea), An. VIII, nr. 498, 3 martie 2005, p. 10.